

TÜRKİYE'DE DEPREM ZARARLARININ ÇOK OLMASI İLE KADER İNANCI ARASINDAKİ İLİŞKİ* 1

Mehmet Zeki AYDIN**

Adem ESEN***

GİRİŞ

1. PROBLEM

Kader konusu insanların çok eskiden beri üzerinde durdukları ve farklı görüşlerin olduğu bir konudur. Özellikle afetlere maruz kalan insanlar sık sık “kader” ifadesini kullanmaktadırlar.

Türkiye yeryüzünün en önemli deprem kuşaklarından birisi olan Alp-Himalaya kuşağındadır. Her on senede büyük bir depreme maruz kalan Türkiye’de depremler sonucunda binlerce insan ölmekte veya yaralanmakta, trilyonlarca lira kayıplar ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de deprem zararlarının gelişmiş ülkelere göre çok ağır olduğu görülmektedir. Nitekim 13 Mart 1992 Erzincan depremi ile 17 Ekim 1989 Loma Prieta depremi, maksimum sismik şiddeti, yer hareketi, sismik sarsıntı süresi, artçı sarsıntıların yoğunluğu gibi açılardan birbirlerine benzemektedir. 1992 Erzincan depremi Türkiye’nin en pahalı doğal afetidir, magnitüdü 6.8; ölü sayısı 635; yaralı sayısı 3850’dir. Buna karşılık 17 Ocak 1989’da 7.1 magnitüdünde Loma Priate depremi de, Amerika’nın en pahalı doğal afetidir. Ölü sayısı 62, yaralı sayısı ise 3757’dir. Yaklaşık 400.000 mil kare bir alanda etkili olan Loma Prieta depreminden 5.9 milyondan fazla insan etkilenmiş ve 6 milyar dolarlık maddi hasara sebep olmuştur. Jeolojik şartlar hasarlarda en önemli yere sahip olmakla beraber eski binalar çok etkilenmiştir.

Böylece Amerika ve Japonya’daki depremlere göre Türkiye’de büyük can ve mal kaybına sebep olan depremler, kader hakkındaki inançları önemli hale getirmektedir. Nitekim bazı görüşler, vatandaşların ve idari kurumların yasaları uygulamakta kadercilik gösterdikleri doğrultusundadır². Deprem hasarları üzerinde kader inancının etkisini belirlemek ve bu konuda halk eğitimine destek olarak zararların en aza indirilmesine katkı sağlamak amacıyla 1992 Erzincan depreminin birinci yılında

* Bu makalede açıklanan anketin uygulanması Adem Esen tarafından, bulguların değerlendirilmesi ve yorumlanması Mehmet Zeki Aydın tarafından yapılmıştır.

¹ Bu makale **Diyanet İlmî Dergi**, Cilt:33, Sayı:3, Ankara 1997, ss.59-74’de yayımlanmıştır.

** www.mehmetzekiaydin.com Email: mehmetzekiaydin@gmail.com

*** İstanbul Üniversitesi öğretim üyesi.

² Bayındırlık ve İskan Bakanlığı **13 Mart 1992 Depremi**. Ankara-1993. s. 103.

Erzincan'da, İlahiyat Meslek Yüksekokulu'nda okuyan, il merkezinde görev yapan din görevlileri aracılığı ile 228 kişi üzerinde anket yapılmıştır³. Bu çalışmanın sonunda, deprem konusunda yeterli teknik eğitimin oluşmadığı belirlenmiştir.

1 Ekim 1995 günü Dinar ve çevresinde meydana gelen, magnitudü 5.9 olan deprem, Tatarlı fayının bileşke fayını oluşturan ve 55 km uzunlukta KB-GD doğrultulu Keçiborlu-Dinar-Çivril fay hattının 10 km'lik bir bölümünü kırmıştır. Bu depremden Afyonkarahisar iline bağlı Dinar, Evciler, Kızılören, Dazkırı ve Başmakçı ilçeleri ile Denizli iline bağlı Çivril ilçesinde yaklaşık 132 000 kişi etkilenmiş, 90 (başka bir resmi belgede 94, mükerrer olma ihtimali olmakla beraber bizim tespitlerimize göre 113) kişi ölmüş, 200'den fazla kişi yaralanmıştır. Depremin en fazla hasara sebep olduğu Dinar merkezinde ağır hasarlı bina oranı % 31'dir. Depremden önce Dinar-Çivril fayı aktif değildir. Kentlerdeki ölü-yaralı sayısı köylere göre yüksektir⁴.

Yukarıdaki bilgiler, Türkiye'de meydana gelen depremler sonucunda kayıpların gelişmiş ülkelere göre daha fazla olduğunu göstermektedir. Bunun birçok sebepleri vardır. Bunların başında gerekli tedbirlerin alınmaması gelmektedir. Her şeyden önce binaların depreme dayanıklı olarak yapılması gerekirken, başta teknik, ekonomik ve denetim yetersizliği nedeniyle bu gerçekleşmemektedir. Bunların yanında deprem sonucu zararların artmasının bir nedeni olarak ta halkın kader inancını yanlış yorumlayarak gerekli tedbirleri almadığı doğrultusundaki iddialardır. Bu yargının doğruluğunun belirlenmesi ve gereken tedbirlerin alınması açısından halkımızın bu konudaki inançlarının nasıl olduğunu bilmeye ihtiyaç vardır. Ancak konunun açıklığa kavuşturulması için, önce İslam dininin kadere bakış açısına kısaca değinmek yararlı olacaktır.

İslam'da Kader İnancı:

İslam'da kader inancı ile ilgili değişik anlayışlar olmasına rağmen Ehli sünnet dediğimiz çoğunluğun orta yol İslam anlayışına uygun olarak Maturidilik ve Eşarilik adında iki mezhebin görüşleri yaygınlık kazanmıştır. Bunlara karşı Mutezile ve Cebriye mezheplerinin görüşleri İslam düşünce tarihinde azınlıkta kalmış, fazla yaygınlık kazanamamıştır. Türk toplumunda ağırlıklı olarak Ehli sünnetin kader anlayışı hâkimdir.

Ehli sünnet mezheplerinden Maturidiliğe göre kader, Yüce Allah'ın ezelden ebede kadar olacak bütün şeylerin zaman ve yerini, özellik ve niteliklerini ezeli ilmiyle bilip, sınırlaması ve takdir etmesi demektir. Allah'ın ezelde irade ettiği ve takdir buyurduğu şeyleri

³ Adem Esen, **Erzincan ve Deprem**, İstanbul-1994, s. 140-145.

⁴ Konuyla ilgili olarak bakınız: Adem Esen, **Dinar ve Senirkent Afet Bölgelerinde Sosyo-Ekonomik Yapı Değişikliği**, Sivas-1997; **Erzincan (1992), Dinar (1995) Depremleri ve Senirkent (1995) Sel Afeti İle İlgili Yasal Düzenlemelerin Değerlendirilmesi**. TODAİE, 21. Yüzyılda Nasıl Bir Kamu Yönetimi Sempozyumu, Ankara- 7-9 Mayıs 1997. (Tebliğ)

zamanı gelince meydana getirmesi ve yaratmasına da kaza denilir. Eşariliğe göre tanımların aynı olmasına rağmen, Maturidinin kader dediğine kaza, kaza dediğine kader denilmektedir.

Dünyada meydana gelmiş ve gelecek olan her şey Allah'ın ilmi, dilemesi, takdiri ve yaratması ile olur, yani her şeyin bir kaderi vardır. Bunun anlamı ise, insanların hür iradeleriyle seçecekleri şeylerin nerede ve ne şekilde seçileceğini Allah'ın ezeli, zamanla sınırlı olmayan mutlak ilmiyle bilmesi, bu bilgisine göre dilemesi ve buna göre takdir buyurup, zamanı gelince kulun seçimine göre yaratmasıdır. Bu durumda Allah'ın ilmi, kulun seçimine bağlı olup, Allah'ın ezeli anlamda bir şeyi bilmesinin, kulun irade ve seçimi üzerinde zorlayıcı bir etkisi yoktur. Aslında insanlar Yüce Allah'ın kendileri hakkında sahip olduğu bilgiden habersizdirler ve pratik hayatta bu bilginin etkisi altında olmaksızın kendi iradeleriyle davranmaktadırlar.

Kader ve kazaya inanmak farz olmakla beraber, insanlar kaderi bahane ederek kendilerini sorumluluktan kurtaramazlar. Bir insan "Allah böyle yazmış, bu şekilde takdir etmiş" deyip hata yapamayacağı gibi, yanlışlık yaptıktan sonra da "ben ne yapayım, Allah'ın takdiri böyleymiş, alın yazım buymuş" diyerek kendini suçsuz ve kaderi mazeret olarak gösteremez. Çünkü bu fiiller insanlar böyle tercih ettikleri için bu seçime uygun biçimde Allah tarafından yaratılmıştır. Bu nedenle, kader ve kazaya güvenip çalışmayı bırakmak, olumlu sonucun sağlanması ya da olumsuz sonuçların önlenmesi için gerekli sebeplere sarılmamak ve tedbirleri almamak İslami anlayışla bağdaşmaz. Bununla ilgili tevekkül kavramı vardır. Tevekkül, insanın, bütün işlerinde Allah'a dayanıp güvenmesi, O'nun iradesine boyun eğerek işin sonunu O'na bırakması anlamına gelir. Tevekkülde bir taraftan meşru hedefe ulaşabilmek için gerekli tüm çabayı gösterirken bir taraftan da Allah'a dayanıp güvenmek ve işin sonunu O'ndan beklemektir. "Hareket ve faaliyeti bırakmak" şeklinde anlaşılan bir tevekkül anlayışı İslamla bağdaşmaz. Tevekkül, uyuşukluk, hareketsizlik ve tedbirsizliğin bir mazereti değil, bütün güçlüklerle rağmen işlerimizi başarmamıza yardım edeceğine inandığımız Allah'a samimi güven ve ümidimizdir. Bu sebeple "Eşeğini bağla, sonra tevekkül et" denilmiştir.

Kader inancı konusunda Ehli sünnet anlayışına uymayan Cebriye ve Mutezile mezheplerine ait iki görüş daha vardır. Bunlardan Cebriye'ye göre insanda irade hürriyeti, seçme imkânı ve fiili yapma gücü yoktur. Bu itibarla, insan özgür değil aksine robot gibi Allah (CC) tarafından önceden belirlenmiş işleri yapmak zorundadır. Başka bir ifade ile "insan tıpkı rüzgârın önünde oraya buraya sürüklenen bir yaprak gibidir" anlayışına sahip olan Cebriyeci anlayış Ehli sünnet bilginlerince eleştirilmiştir. Buna rağmen, kader, kaza ve tevekkül anlayışını tam anlamamış bazı kişilerin bu görüşleri benimsemiş olduğu görülmektedir. Hâlbuki bu görüşün benimsenmesi durumunda bazı konuların açıklanması

mümkün değildir. Bunların başında da kişinin nasıl sorumlu tutulacağı, günah ve sevap kavramlarının ne anlama geldiğinin açıklanması gelmektedir.

Kader konusunda diğer bir anlayış da Mutezile mezhebinin görüşüdür. Mutezileye göre insanlar, fiillerini özgür iradeleriyle kendileri yaparlar. Bu fiillerin oluşmasında Allah'ın müdahalesi yoktur. Eğer insanın fiillerini kendisi değil de Allah yaratmış olsaydı, insanın o fiilden dolayı ceza görmesi, adalet değil zulüm olurdu. Bu anlayış Allah'ın yaratıcı sıfatını kabul etmediği için eleştirilmiştir. Ehli sünnetin görüşü ise, Cebriye ile Mutezilenin ortasında bir görüştür. Buna göre, Allah insana seçme özgürlüğü vermiş ve yaptıklarından sorumlu tutmuştur. Ancak Allah insanın ne yapacağını önceden bilir, onu takdir eder ve yaratır.⁵

Problem Cümlesi:

Türkiye'de deprem zararlarının daha fazla olmasıyla kader inancı arasında ne gibi bir ilişki vardır?

Alt Problemler:

1. Halkımız deprem hasarlarının yüksek olmasının sebebi olarak ilahi yazgı ve ilahi gazap olarak mı değerlendirmektedir?
2. Halkımız kader inancından dolayı depreme karşı gerekli tedbirleri almamakta mıdır?
3. Toplumumuzda kader inancı doğru olarak mı algılanmaktadır?
4. Eğitim kurumları kader konusunun öğretiminde gerekeni yapmakta mıdır?

2. AMAÇ

Bu araştırmada, Dinar ve çevresinde deprem felaketine maruz kalmış kişilerin uygulanan anketteki sorulara verdikleri cevaplar çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Toplumumuzda insanlar deprem sebepleri ile kader inancı arasında nasıl bir ilişki kuruyorlar?
2. Ülkemizde deprem hasarlarının yüksek olmasının sebepleri olarak neler kabul ediliyor?
3. Depremden sonra akrabalar ve komşular arasındaki dayanışmadan memnun kalmışlar mıdır?
4. Deprem sonrası ne gibi ahlaki değişimler olmuştur?

⁵ **İslam'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi**, Redaktör: İ.Kafi Dönmez, İst. 1997, İFAV Yay.; M.Kemal Atik vd., **İslami Kavramlar**, Ank. 1997, Sema Yazar Gençlik Vakfı Yay.; Şerafettin Gölcük ve Süleyman Toprak, **Kelam**, Konya 1991, Tekin Kit.

5. Toplumumuzda kader inancı nasıl anlaşılmaktadır?
6. Toplumumuzda kader inancı nereden öğrenilmektedir?
7. Toplumumuzda doğal afetlerden korunma bilgisi nereden öğrenilmektedir?

3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu araştırma Dinar ve çevresinde deprem felaketine uğramış kişiler arasından seçkisiz (random) yoluyla belirlenmiş 90 denegin anketteki sorulara verdikleri cevaplarla sınırlıdır.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırmada alan araştırması, betimsel (survey) yöntem kullanılmıştır. Bu yöntem çerçevesinde, veri toplama aracı olarak kullanılan anketlerde “ne” ve “nasıl” sorularına cevaplar aranmıştır.

Evren: Bu araştırmanın evrenini Dinar ve çevresinde deprem felaketine maruz kalmış yaklaşık 132 000 kişi oluşturmaktadır.

Örnekleme: Araştırmanın örneklemini kendilerine anket uygulanan 90 denek oluşturmuştur.

Anketin Uygulanması: Anketin uygulanması Dinar merkezinde bulunan din görevlileri aracılığı ile yapılmıştır. İlçe Müftüsü Ahmet Kardaş ile birlikte, depremin bireysel etkileri konusunda 100 anket Dinar'daki resmi din görevlilerine dağıtılmış ve sorular hakkında bilgi verilmiştir. 90 adet anket, daha sonra posta ile alınmıştır. Anketler, Dinar ilçe merkezindeki din görevlilerine verilmiş ve bunların büyük bir kısmına gidilerek anket uygulaması ile bilgiler verilmiştir. Daha sonra söz konusu anket cevapları posta ile geri iade edilmiştir.

Verilerin Değerlendirilmesi: Toplanan anket formlarındaki cevaplar bilgisayara aktarılmış ve sonuçlar bilgisayar aracılığıyla tablolaştırılmıştır. Bu işlemlerde “Minitab” adlı istatistik programı kullanılmıştır.

Daha sonra elde edilen bulgular yorumlanmıştır. Bulguların yorumlanmasında cevapların gruplandırılması sonucu iki ayrı makale ortaya çıkmıştır. Bunlardan birisi bu makale olup, diğeri "Dinar ve Senirkent Afet Bölgelerinde Sosyo-Ekonomik Yapı Değişikliği" adlı makaledir.⁶

BULGULAR VE YORUMLAR

A. ANKETE KATILANLARLA İLGİLİ GENEL BİLGİLER

Yapılan ankete katılanlarla ilgili genel bilgiler tablolar halinde şöyledir.

Tablo 1: Deneklerin yaşları

⁶ Adem Esen, “Dinar ve Senirkent Afet Bölgelerinde Sosyo-Ekonomik Yapı Değişikliği”, Sivas 1997

Yaş grupları	Denek sayısı	Oran (%)
20-30	21	23.33
31-40	21	23.33
41-50	11	12.22
51-60	15	16.67
61 +	22	24.44
Toplam	90	100.00

Tablo 2: Deneklerin cinsiyetleri

Cinsiyet	Denek sayısı	Oran (%)
Erkek	69	76.67
Kadın	21	23.33
Toplam	90	100.00

Tablo 3: Deneklerin medeni durumları

Medeni hal	Denek sayısı	Oran (%)
Evli	68	75.56
Bekâr	14	15.56
Dul, boşanmış	8	8.89
Toplam	90	100.00

Ankete katılan deneklerin çoğunluğunu erkekler oluşturmuştur. Yine deneklerin çoğunluğu evlidirler.

Tablo 4: Deneklerin meslekleri

Meslekler	Denek sayısı	Oran (%)
Memur	9	10.84
İşçi	3	3.61
Esnaf, zanaatkâr	12	14.46
Çiftçi	12	14.46
Emekli	20	24.10
İşsiz	7	8.43
Ev kadını	18	21.69

Öğrenci	2	2.41
Toplam	83	100.00

Deneklerin mesleklerine baktığımızda, en çok emeklilerin olduğunu, bunu çiftçi, esnaf ve zanaatkârların takip ettiğini görüyoruz. Bununla beraber anketin sonucunu etkileyecek kadar bir meslek sahibi ağırlıkta değildir.

Tablo 5: Deneklerin öğrenim durumları

Öğrenim durumu	Denek sayısı	Oran (%)
Okur-yazar	11	12.36
İlkokul	34	38.20
Orta-lise	27	30.34
Yüksekokul	9	10.11
Okur-yazar değil	8	8.99
Toplam	89	100.00

Deneklerin öğrenim durumlarına göre dağılımında en çok ilkokul mezunları yer almıştır. Bunu orta-lise mezunları izlemiştir. Ancak anketin güvenilirliğini zedeleyecek bir dağılım sözkonusu değildir.

B. DEPREM SEBEPLERİ İLE İLGİLİ BULGULAR

Ankette konumuzla ilgili ilk soru “depremin sebeplerini neye bağlıyorsunuz?” şeklindedir.

Tablo 6: Depremin sebebini neye bağlıyorsunuz?

Deprem sebebi	Denek sayısı	Oran (%)
İlahi yazgı	39	43.33
İlahi gazap	20	22.22
Sadece doğal hadise	4	4.44
Türkiye deprem kuşağında	27	30.00
Toplam	90	100.00

Tablo 7: Ülkemizde deprem hasarlarının yüksek olmasının sebebi nedir?

Hasar sebepleri	Denek sayısı	Oran (%)
İlahi takdir	18	20.00
Şehrin konumu	17	18.89
Sarsıntının yüksekliği	8	8.89
Binaların çürüklüğü	45	50.00
Diğer	2	2.22
Toplam	90	100.00

Tablo 6'da görüleceği gibi, verilen cevaplarda ağırlık ilahi yazgıda toplanmıştır. (% 43.33). Deneklerin % 22.22'si depremin sebebini ilahi gazap olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Buna göre deneklerin % 65.55'i deprem sebebi olarak kaderi kabul etmektedirler. Bunun yanında deneklerin % 34.44'ü deprem sebebi olarak "Sadece tabi hadise" ve "Türkiye deprem kuşağındadır." seçeneklerini işaretlemişlerdir. Buna göre ankete cevap verenlerin çoğunluğunun kader inançları açısından bir sorunları olmadığı söylenebilir. Hatta "Türkiye deprem kuşağındadır" seçeneğini işaretleyenlerin de kader inancına en azından karşı çıkmadıkları sonucuna varılabilir. Çünkü bir sonraki "Ülkemizde deprem hasarlarının yüksek olmasının sebebi nedir?" sorusuna verilen cevapların (Tablo 7) sadece % 20'si ilahi takdir şeklindedir. Aynı soruya şehrin konumu diyenler % 18.89, sarsıntının yüksekliği % 8.89 ve binaların çürüklüğü %59 oranındadır. Yukarıdaki iki soruya verilen cevaplara göre, halkın çoğunluğunun kader inancını olumlu ve gerçek anlamında anladıklarını söyleyebiliriz. Çünkü kadere inanmak, tabiat olaylarını kabul etmemek ve bunlara karşı tedbir almaya karşı olmak demek değildir.

Tablo 8: Deprem sebebi sorusunun cevaplarının yaşlara göre % oranları.

Deprem sebebi	20-30 yaş	31-40	41-50	51-60	61+	Toplam
İlahi yazgı	17.95	17.95	5.13	28.21	30.77	100.00
İlahi gazap	15.00	35.00	35.00	5.00	10.00	100.00
Sadece doğal hadise	75.00	25.00	-	-	-	100.00
Türkiye deprem kuşağındadır.	29.63	22.22	7.41	11.11	29.63	100.00

Deprem sebebini neye bağlıyorsunuz sorusuna verilen cevapların yaşlara göre % olarak dağılımına baktığımızda (Tablo 8), gençlerin yaşlılara göre daha akılcı düşüncelerine karşın yaşlıların daha kadereci bir anlayışa sahip olduklarını görüyoruz. Bu da gençlerin kader

anlayışlarının yaşlılara göre daha yerinde olduğu yani kader anlayışını daha iyi yorumladıklarını göstermektedir. Ayrıca bu durum gençlik psikolojisi ile yetişkinlik ve yaşlılık psikolojisi arasındaki normal farklılıktan da kaynaklanabilir.

Tablo: 9 Depremi neye bağlıyorsunuz sorusunun cevabının cinsiyete göre oranı

Deprem sebebi	Erkek	Kadın
İlahi yazgı	47.83	28.57
İlahi gazap	18.84	33.33
Sadece doğal hadise	5.80	
Türkiye deprem kuşağındadır	27.54	38.10
Toplam	100.00	100.00

Depremi neye bağlıyorsunuz sorusuna verilen cevapların erkek ve kadınlara göre oranına baktığımızda kadınlardan sadece doğal hadise cevabını işaretleyen olmadığını buna karşın erkeklere oranla daha fazla depremi ilahi gazap olarak değerlendirdiklerini görüyoruz (Tablo 9). Bunu da kadınların olaylara daha duygusal baktıkları şeklinde yorumlayabiliriz. Ancak bu, kadınların ilahi yazgı ile ilahi gazabı birbirine yakın anlamlarda değerlendirdikleri şeklinde de yorumlanabilir. Bununla beraber kader inancı bakımından kadın ve erkekler arasında fazla fark olmadığını görüyoruz. Aynı şekilde depremin hasar sebepleri konusunda da erkek ve kadınlar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

C. DEPREM SONRASI GELİŞMELERLE İLGİLİ BULGULAR

Anketimizde deprem sonrası olaylarla ilgili bazı sorular sorulmuştur. Alınan cevaplar aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 10: Depremde akrabalar ve komşular arası dayanışmadan memnun olduğunuz mu?

Cevap	Denek Sayısı	Oran (%)
Evet	72	80.00
Hayır	18	20.00
Toplam	90	100.00

Depremde akrabalar ve komşular arası dayanışmadan memnun oldunuz mu, sorusuna % 80 dayanışmadan memnun olduklarını söylemişlerdir (Tablo 10).

Tablo 11: Depremde akrabalar ve komşular arası dayanışmadan memnun olma durumunun yaşlara göre dağılımı

Yaşlar	Memnun (%)	Memnun değil (%)
20-30	26.39	11.11
31-40	23.61	22.22
41-50	8.33	27.78
51-60	19.44	5.56
61+	22.22	33.33
Toplam	100.00	100.00

Dayanışmadan memnun olanların yaşlara göre dağılımına baktığımızda (Tablo 11) genel olarak yaşlı insanların memnun olmadıklarını görüyoruz. Bu da insanın yaşlandıkça başka insanlarla daha çok yardımlaşma ihtiyacı hissettiğini ve özellikle gençlerden saygı beklediklerini gösterebilir.

Tablo 12: Deprem sonrasında ahlaki değişimler nasıl oldu?

Ahlaki Değişme	Denek sayısı	Oran (%)
Olumlu	11	12.36
Olumsuz	78	87.64
Toplam	89	100.00

Deprem sonrası ahlaki değişimlerin olumlu ya da olumsuz mu olduğu sorusuna karşılık % 87 oranında olumsuz olduğu cevabı verilmiştir (Tablo 12). Bu önemli bir sonuçtur. Demek ki, insanlar herhangi ani bir olumsuzluk ve sıkıntı karşısında ahlaki değişikliklere uğramakta ve bu değişim olumsuz olmaktadır. Bunun gerçekten böyle mi olduğu ya da bir felakete maruz kalan kişilerin olayları böyle mi algıladıklarını araştırmak gerekmektedir. Çünkü genel olarak bilinir ki insanlar felaket anında daha manevi bir tutum takınmakta ve inançlarına daha fazla bağlı olmaktadır.

Tablo 13: Ahlaki değişimler olumsuz oldu diyorsanız, ne gibi değişimler oldu?

Olumsuz deęişmeler	Denek sayısı	Oran (%)
Rüşvet arttı	2	2.60
Hırsızlık arttı	30	38.96
Fuhuş arttı	10	12.99
İnsanlar sadece kendilerini düşünmeye başladı.	22	28.57
Mal stokçuluğu arttı, karaborsa oldu.	11	14.29
Diğer	2	2.60
Toplam	77	100.00

Olumsuz ahlaki değişmelerin neler olduğu sorusuna verilen cevaplarda (Tablo 13) % 38.96 ile hırsızlık arttı birinci sırada yer almıştır. Bunu % 28.57 ile insanlar sadece kendilerini düşünmeye başladı, % 14.29 ile mal stokçuluğu arttı, karaborsa oldu, % 12.99 ile fuhuş arttı, % 2.60 ile rüşvet arttı izlemektedir. Burada en olumlu olan rüşvet arttı seçeneğinin çok düşük olmasıdır. Dikkatimizi çeken bir başka sonuç ta deprem sonrası fuhuş arttı diyenlerin % 12.99 olmasıdır. Bunun gerçekten böyle mi olduğu ya da insanların böyle mi algıladıkları araştırılmalıdır. Çünkü toplumumuzda ahlak denilince ilk akla gelenlerin başında kadın erkek ilişkileri bulunmaktadır. Ancak deprem sonrası ahlaki değişmelerin olumsuz olması eğitim açısından özellikle üzerinde durulması gereken bir konudur.

D. KADERİN ANLAMI İLE İLGİLİ BULGULAR

Deneklere yöneltilen bir başka soru da “Sizce kader nedir?” sorusu olmuştur.

Tablo 14: Sizce kader nedir?

Sizce kader nedir?	Denek	(%)
İnsanın kadere karşı yapacağı hiç bir şey yoktur.	25	28.09
İnsan, Allah’ın takdirine karşı bir şey yapamaz, ancak iradesini kullanabilir.	55	61.80
Her şey insanın elindedir.	1	1.12
Kader konusunda hiç bilgim yok.	8	8.99
Toplam	89	100.00

Bu soruya verilen cevaplara göre (Tablo 14) deneklerin % 61.80'i "İnsan, Allah'ın takdirine karşı bir şey yapamaz, ancak iradesini kullanabilir." seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu seçenek doğru ve olumlu kader inancını ifade etmektedir. Bu cevabı, % 28.09 ile "İnsanın kadere karşı yapacağı hiç bir şey yoktur." seçeneği izlemiştir. Bu ifade teslimiyetçi (cebriyeci) kader anlayışını göstermektedir. Ayrıca deneklerin % 8.99 ise kader konusunda hiç bilgim yok diyen 8.99 oranındadır. Bu sonuçlara göre araştırmanın problemi olan kader inancının yanlış anlaşılıp anlaşılmaması konusu açıklığa kavuşmaktadır. Halkımızın çoğunluğu kader inancını doğru olarak anlamaktadır. Buna rağmen felaketle karşılaşınca Allah'tan gelene de razı olmaktadır.

"Sizce kader nedir?" sorusuna verilen cevapların yaşlara göre dağılımına baktığımızda (Tablo 15) 20-30 yaş arasındaki deneklerden hiç birisi "Kader konusunda hiç bilgim yok." seçeneğini işaretlemediğini görüyoruz. Kader konusunda hiç bilgisi olmadığını söyleyenler daha yaşlı olanlardır. Buna göre 1982 yılından beri ilk ve orta dereceli okullarımızda zorunlu olarak okutulmakta olan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin büyük yararlar sağladığını söyleyebiliriz. Nitekim bunu "kader konusunu nereden öğrendiniz?" sorusuna verilen cevaplarla öğrenim durumlarını karşılaştırdığımızda da görüyoruz. Sizce

Tablo 15 : "Sizce kader nedir?" sorusuna verilen cevapların yaşlara göre dağılımı:

"Sizce kader nedir?"	20-30 yaş	31-40	41-50	51-60	61 +
İnsanın kadere karşı yapacağı bir şey yoktur.	28.57	28.57	36.36	14.29	31.82
İnsan, Allah'ın takdirine karşı bir şey yapamaz, ancak iradesini kullanabilir.	66.67	66.67	45.45	71.43	54.55
Her şey insanın elindedir.	4.76	-	-	-	-
Kader konusunda hiç bilgim yok	-	4.76	18.18	14.29	13.64
Toplam	% 100	% 100	% 100	% 100	% 100

Kader nedir, sorusuna verilen cevapları öğrenim durumlarına göre değerlendirdiğimizde (Tablo 16) eğitim açısından ilginç bir durumla karşılaşyoruz. Kader konusunda hiç bilgim yok diyenlerin % 18.18'i okur-yazar; % 11.76'sı ilköğretim mezunu ve % 25 'i okuma yazmayı bilmeyenlerdir. Yine yukarıdaki yorumumuzu tekrarlıyoruz, okullarda verilen Din eğitimi etkisini göstermektedir.

Tablo 16 : “Sizce kader nedir, sorusuna verilen cevapların öğrenim durumlarına göre durumu.

Öğrenim durumu	İnsanın kadere karşı yapacağı bir şey yoktur.	İnsan, Allah'ın takdirine karşı bir şey yapamaz ancak iradesini kullanabilir.	Her şey insanın elindedir.	Kader konusunda hiç bilgim yok	Toplam (%)
Okur-yazar	9.09	72.73	-	18.18	100
İlkokul	35.29	52.94	-	11.76	100
Orta-lise	23.08	73.08	3.85	-	100
Yüksekokul	22.22	77.78	-	-	100
Okur-yazar değil	37.50	37.50	-	25.00	100

E. KADER EĞİTİMİ İLE İLGİLİ BULGULAR

Ankette deneklere kaderle ilgili bilgileri nereden öğrendikleri de sorulmuştur. Buna verilen cevaplar Tablo 17’de gösterilmiştir.

Tablo 17: Kader konusunu nereden öğrendiniz?

Nereden öğrendiniz?	Denek sayısı	Oran (%)
Camide hocalardan	45	55.56 (%)
Okulda Din dersinden	25	30.80
Ailemden	10	12.35
Gazete ve televizyonlardan	1	1.23
Toplam	81	100.00

Kader konusunu halkımızın çoğunluğu % 55.56 oranında (Tablo 17) camide hocalardan öğrendiğini belirtmişlerdir. Bunu okulda Din dersinden ve aileden cevapları izlemektedir. Kader inancıyla ilgili bilgileri gazete ve televizyonlardan öğrendim diyen bir kişidir. Bu durum camilerimizin ve okullarımızın eğitimde ne kadar etkili olduğunu gösterirken gazete ve televizyonlarımızda dini konularda bilgi verilmediğini de ortaya

koymaktadır. Çünkü Tablo 19 da görüleceği gibi gazete ve televizyonun eğitime etkisi olmaktadır.

Tablo 18: “Kader konusunu nereden öğrendiniz?” sorusuna verilen cevaplarla öğrenim durumlarının karşılaştırılması

Öğrenim durumu	Camide hocalardan	Okulda Din dersinden	Ailemden	Gazete ve televizyonlardan	Toplam %
Okur-yazar	60.00 (%)	10.00	20.00	10.00	100
İlkokul	58.06	25.81	16.13	-	100
Orta-lise	44.00	44.00	12.00	-	100
Yüksekokul	37.50	62.50	-	-	100
Okur-yazar değil	100.00	-	-	-	100
Toplam	55.561	31.25	12.50	1.25	100

“Kader konusunu nereden öğrendiniz?” sorusuna verilen cevaplarla öğrenim durumlarını karşılaştırdığımızda (Tablo 18) okur-yazar olanların % 60’ı ve okur-yazar olmayanların tamamı kader inancını camide hocadan öğrenmişlerdir. Kader inancını okulda Din dersinde öğrendim diyenlerin % 62 ‘si yüksekokul mezunu, % 44’ü orta-lise mezunu, % 25’i de ilkokul mezunudur. Bu durum bizim yukarıda belirttiğimiz, okullarımızdaki Din derslerinin ne kadar başarılı olduğu fikrini desteklemektedir.

Tablo 19: Doğal afetlerden korunma konusundaki bilgiyi nereden aldınız?

Bilgiyi aldığı yer	Denek sayısı	Oran (%)
Gazete ve televizyonlardan	6	66.67
Ailemden	1	11.11
Konuyla ilgili konferanslardan	-	-
Diğer	2	22.22
Toplam	9	100.00

“Doğal afetlerden korunma konusundaki bilgiyi nereden aldınız?” sorusuna sadece 9 denek cevap vermiştir. Verilen cevaplara göre, (Tablo 19) deneklerin % 66.67’s i doğal afetlerden korunma konusundaki bilgiyi gazete ve televizyonlardan; % 11.11’i ailesinden; % 22.22’ si diğer yollardan öğrenmişlerdir. Burada gazete ve televizyonların eğitime etkisi

görülmektedir. Bu durum da bize yazılı ve sözlü basının yayınlarında halkımızı eğitici programlar yapmaları konusunda daha ciddi olmalarının gereğini göstermektedir.

SONUÇLAR

1. Ankete katılanların çoğunluğu olumlu kader anlayışı olan “İnsan Allah’ın takdirine karşı bir şey yapamaz, ancak iradesini kullanabilir” seçeneğini (% 55) işaretlemişlerdir.

2. Ankete katılanların % 18-20 ‘si olumsuz, cebriyeci (mutlak kaderci) bir anlayışa sahiptir. Ancak bir denek “her şey insanın elindedir” demiştir.

3. Kadere inanma bakımından kadın ve erkekler arasında bir fark yoktur.

4. Ankete katılanlar kader inancı ile deprem sonrası oluşan hasarın sebepleri arasında olumlu bir yaklaşım içindedirler. Deneklerin çoğunluğu kader inancına sahip olmakla birlikte, insanların deprem vb. doğal afetlere karşı tedbir almanın gereğini kabul etmektedir. Yani, onların çoğunluğu, ülkemizde deprem hasarlarının yüksek olmasının sebebi olarak, binaların çürüklüğü, şehrin konumu ve sarsıntının yüksekliğini belirtmişlerdir.

5. Yaşlı insanlar, gençlere göre daha zorlayıcı kader (cebriyeci) bir anlayışa sahiptirler.

6. Depremde akrabalar ve komşular arasındaki dayanışmadan çoğunluk memnun olmuştur. Ancak yaşlılar, gençlere ve yetişkinlere göre memnun olmadıklarını daha çok belirtmişlerdir. Buna göre, yaşlılar bir sıkıntı karşısında daha çok yardım beklemektedirler denilebilir.

7. Deneklerin çoğunluğu deprem sonrasında olumsuz ahlaki değişmelerin olduğunu belirtmişlerdir. Olumsuz değişmeleri şöyle sıralamışlardır; hırsızlık arttı, insanlar sadece kendilerini düşünmeye başladılar, mal stokçuluğu arttı ve karaborsa oldu, fuhuş arttı, rüşvet arttı. Buna göre, en çok olumsuz değişme hırsızlığın artması en az olumsuz değişme rüşvetin artmasıdır.

8. Çok az da olsa (% 8,99) kader konusunda bilgisi olmayanlar da vardır. Gençlerden “kader konusunda bilgim yok” diyen olmamıştır. Bunda 1982 Anayasasıyla zorunlu dersler arasında yer alan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin olumlu katkısı vardır.

9. Toplumumuzda kader inancıyla ilgili bilgileri yaşlılar daha çok camiden, gençler ise okuldan öğrenmişler, ailesi ile (% 12,35) gazete ve televizyonlardan (% 1,23) öğrenenler ise çok azdır.

10. Doğal afetlerden korunma ile ilgili bilgilerin çoğu gazete ve televizyonlardan öğrenilmektedir.

ÖNERİLER

1. Toplumumuzda insanlar kader inancını okuldan ve camiden öğrenmektedir. O halde okulda öğretmenlerimiz, camide din görevlilerimiz kader inancını anlatırken daha dikkatli olmalıdırlar.

2. Camilerde hocalarımız ve okullarda öğretmenlerimiz doğal afetlerden korunma ile ilgili bilgiler vermelidir.

3. Gazete ve televizyon yayınları etkili olduğu için, bunlar kader ve doğal afetlerden korunma ile ilgili yayınlar yapmalıdırlar.

4. Konuyla ilgili daha kapsamlı araştırmalar yapılmalıdır.